



Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center



M 1 5 2 1 0 3 1 2

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 2 ====

Razčlemba izhodiščnega besedila

Ponedeljek, 24. avgust 2015 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi konceptni list in ocenjevalni obrazec.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec). Svojo šifro vpišite tudi na konceptni list.

Izpitna pola vsebuje 23 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 120. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno.



Priloga k izpitni poli 2 (M152-103-1-2)

VELIKI PODVIGI

Dva francoska filozofa sta ustvarila Google 18. stoletja

U *Francoz Denis Diderot je imel načrt. Želel je zbrati vse človeško znanje v orjaški enciklopediji, ki bi koristila vsem na svetu. Cerkev pa se je prestrašila in trdila, da je delo napad na krščanstvo.*

1 Ko je filozof Denis Diderot leta 1745 vzpostavil stik s svojim starim prijateljem, matematičnim genijem Jeanom d'Alembertom, je imel ambiciozen načrt. Vse znanje sveta je nameraval zbrati v priročniku in d'Alemberta je povabil, da bi postal njegov partner pri tem velikanskem projektu.

Matematik je privolil in prijatelja sta skupaj pripravila vir informacij, ki po mnenju Diderota ne bi samo odprl vrat do vsega sveta znanja, temveč bi lahko tudi »spremenil pogled celotnega človeštva na življenje«.

Sodelovalo je veliko znanih umov

2 Ideja za delo, ki je dobilo zapleten naslov *Encyclopedie ou dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des metiers* (Enciklopedija ali sistematični slovar znanosti, umetnosti in rokodelstva), se je razvijala v najboljših okoliščinah. Srednji in višji sloj sta bila željna novih idej, francoska monarhija je bila razmeroma strpna do literature in v Parizu so cvetele zasebne tiskarne. V nekaj mesecih sta Denis Diderot in Jean d'Alembert pridobila okoli 150 piscev za delo. Veliko avtorjev je bilo znanih osebnosti, med drugim filozofa Rousseau in Montesquieu ter matematik Buffon. Ljudje so jim rekli »enciklopedisti«.

3 Celo vodilni filozof, slavni Voltaire, je z navdušenjem sodeloval pri projektu, ki ga je imenoval »veličastna piramida«. Poleg vseh znanih mož so k priročniku prispevali tudi številni neznani pisci iz delavskega razreda. Pisma in dnevniki enciklopedistov pričajo o pisani množici pisateljev, ki so med delom navezali tesne prijateljske vezi in po drugi strani dobili tekmece, ki so jih sumili plagiatorstva. Rezultat pomanjkanja sodelovanja je bila nenavadna mešanica misli in idej, zmešnjava sklicevanj in velika razpršenost tem. Kljub temu je prvi zvezek dela izšel leta 1751 – šest let po tem, ko je Diderot predstavil svojo zamisel.

4 Bralci so prvi zvezek Enciklopedije sprejeli z velikim navdušenjem, Vatikan pa je lovil sapo. Enciklopedija je v Evropi spustila znanost na prostost. Delo ni širilo samo znanja, temveč je obenem seznanjalo z novimi mnenji in idejami, ki so bile v nasprotju z vsemi cerkvenimi načeli. Zaradi tega je francoska država predrzno ateistično knjigo prepovedala že leto po tem, ko je njen prvi zvezek zapustil tiskarno. Enciklopedisti pa so imeli nepričakovanega zaveznika v sami državi, saj je s pristojbinami za knjige in z davčnimi prihodki od obsežnega dela piscev zajetnega priročnika država dobivala velike vsote denarja. Oblasti so zato zaradi dobrih odnosov s papežem in Cerkvijo uradno prepovedale delo, a niso preprečile, da bi prepovedana prodajna uspešnica živela naprej.

OBRNITE LIST.



5 Diderotova in d'Alembertova knjiga se je zelo razširila. Vsi so želeli brati razvpito in slavno Enciklopedijo. Knjigo so kupovali številni evropski aristokrati. Kljub temu, da je delo stalo tri letne plače navadnega delavca, je s pomočjo knjižničnih čitalnic doseglo tudi srednji sloj.

Pisanje za ceno življenja

6 Leta 1757 je bila Enciklopedija pred največjim izzivom. Ravno kar je izšel šesti zvezek in pisci so ustvarjali naslednjega. V Franciji so se začele širiti govornice o ateistih in o bližajočem se umoru kralja. Vznemirjenje je doseglo vrhunec, ko so januarja 1757 res poskusili umoriti kralja Ludvika XIV. Posledica atentata je bila, da je monarh zagrozil, da bo dal usmrtiti vse, ki kažejo najmanjši odpor proti cerkvi ali absolutizmu. Cerkev je začela obsežno propagando in obtožila enciklopediste, da so se zarotili proti krščanstvu in monarhiji. Kmalu po tem je francoski parlament piscem prepovedal nadaljevanje dela pri Enciklopediji.

Idejni vodja je ostal sam

7 Diderot se je odločil, da bo nadaljeval na skrivaj, a je v letih, ki so sledila, naletel na nove težave. Poleg preganjanja ter hude kritike s strani cerkve in države je projekt zapustilo veliko glavnih pisateljev. Potapljajočo se ladjo sta zapustila Voltaire in Buffon, Montesquieu je umrl, celo Diderotov najpomembnejši sodelavec d'Alembert se je odločil, da bo odložil gosje pero.

8 Idejni vodja je običal z obilico dela in s premajhnim številom sodelavcev. Potem pa se je pojavil plemič Louis de Jaucourt. Ta se ni oziral ne na cerkev ne na kralja, temveč je šest let zvesto in neutrudno delal 14 ur na dan. Na koncu je k Enciklopediji največ prispeval: napisal je nič manj kot 17.288 gesel, od botanike in patologije do pogrebov in davčnih predpisov.

9 Diderot je bil in ostal ključni ustvarjalec Enciklopedije. Samega sebe je imenoval »galejski suženj«. Udrtih oči zaradi pomanjkanja spanca je napisal na tisoče člankov. 1765. leta so istočasno v tisk poslali nadaljnjih 10 zvezkov, sedem let pozneje pa je izšel še zadnji zvezek. To je skupno 75.000 gesel, razdeljenih v 17 zvezkov z besedili, od teh pa jih je 11 imelo skice in bakroreze. Razsvetljenski Google je zagledal beli dan.

(Prirejeno po: Michele Skov, History 10/2012.)

**Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.**

1. S podatki iz izhodiščnega besedila dopolnite naslednji povedi.

Izhodiščno besedilo je prirejeno po besedilu _____, objavljeno
(tvorec besedila)

_____ v rubriki _____
(čas objave) (poimenovanje rubrike)

Besedilo je namenjeno _____
(naslovnik besedila)

(2 točki)

2. Izhodiščno besedilo je členjeno na več delov.

- 2.1. Izpišite naslov besedila.

(1)

- 2.2. Pojasnite povezanost naslova besedila z rubriko, v kateri je bilo besedilo objavljeno.
Odgovor zapišite v povedi.

(3)

- 2.3. Pojasnite vlogo uvodnega odstavka (**U**) izhodiščnega besedila. Obkrožite pravilni rešitvi.

Uvodni odstavek

- A je povzetek besedila.
B je izraz mnenja.
C našteva razloge za nastanek besedila.
Č je napoved teme besedila.

(2)
(6 točk)

3. V obliki samostalniške besedne zveze zapišite temo izhodiščnega besedila.

(2 točki)



4. Ali naslednje trditve ustrezajo vsebini izhodiščnega besedila? Obkrožite DA oziroma NE.

Enciklopedija je dosegla vse sloje prebivalstva.	DA	NE
Cerkev je izid Enciklopedije sprejela zadržano.	DA	NE
Cerkev je poskus atentata na kralja izkoristila za preganjanje enciklopedistov.	DA	NE
Kralj je leta 1757 dokončno prepovedal nadaljnje pisanje Enciklopedije.	DA	NE
Izmed vseh je k Enciklopediji največ prispeval Jean d'Alembert.	DA	NE
Enciklopedija je nastajala v času evropskega razsvetljenstva.	DA	NE
Prvi zvezek Enciklopedije je izšel leta 1751, zadnji leta 1765.	DA	NE

(4 točke)

5. V povedi pojasnite, kako je francoska monarhija sprejela Enciklopedijo ali sistematični slovar znanosti, umetnosti in rokodelstva.

(3 točke)

6. V zadnjih dveh odstavkih izhodiščnega besedila najdete podatke o francoski Enciklopediji. Z njihovo pomočjo tvorite definicijo pojma francoska Enciklopedija.

Francoska Enciklopedija je _____,

ki _____

(2 točki)

7. Pojasnite, zakaj je tvorka besedila primerjala francosko Enciklopedijo z Googlom? Odgovor zapišite v povedi.

(3 točke)



8. Prevzetima besedama iz izhodiščnega besedila zapišite sobesedilno ustrezni domači sopomenki. Besedama nato zapišite še ustrezni domači protipomenki.

	Sopomenka	Protipomenka
plagiat		
ateist		

(4 točke)

9. V besedilu so uporabljene tudi naslednje besede:

pogled, pero, zvezek, gesel, parlament, razsvetljenski, genijem, Diderot, umetnost, cerkev

- 9.1. Med izpisanimi besedami poiščite besede z naglašnim širokim e in naglašnim ozkim e. Vpišite jih na ustrezno mesto v preglednico.

Naglašeni široki e (ε)	Naglašeni ozki e (e)

(3)

- 9.2. Med navedenimi besedami so tudi besede, v katerih izgovarjamo polglasnik (ə). Izpišite jih.

_____ (2)
(5 točk)

10. Pomen besed se lahko spremeni zaradi mesta naglasa. Izpisanim krepko tiskanim besedam spremenite mesto naglasa in jih uporabite v novih povedih.

– (znanje) **svetá** _____

– (prijateljske) **vezí** _____

– **velíka** (razpršenost) _____

(3 točke)



11. V izhodiščnem besedilu je veliko frazemov.

11.1. Tvorite novo poved tako, da podčrtana frazema nadomestite s slogovno nezaznamovanimi besedami, pri tem pa se pomen povedi ne sme spremeniti.

Potapljajočo se ladjo sta zapustila Voltaire in Buffon, Montesquieu je umrl, celo Diderotov najpomembnejši sodelavec d'Alembert se je odločil, da bo odložil gosje pero.

(3)

11.2. V povedi podčrtajte frazem in ga zapišite v njegovi slovarski obliki.

Razsvetljenski Google je zagledal beli dan.

Zapis frazema v slovarski obliki: _____

(2)
(5 točk)

12. V zadnjem odstavku sta uporabljeni parafrazi/pomenska opisa.

12.1. Iz navedenega dela izhodiščnega besedila izpišite parafrazi za besedi Diderot in Enciklopedija.

Diderot je bil in ostal ključni ustvarjalec Enciklopedije. Samega sebe je imenoval »galejski suženj«. Udrtih oči zaradi pomanjkanja spanca je napisal na tisoče člankov. 1765. leta so istočasno v tisk poslali nadaljnjih 10 zvezkov, sedem let pozneje pa je izšel še zadnji zvezek: skupno 75.000 gesel, razdeljenih v 17 zvezkov z besedili, od teh pa jih je 11 imelo skice in bakroreze. Razsvetljenski Google je zagledal beli dan.

	Parafraza
Diderot	
Enciklopedija	

(2)

12.2. Kaj je tvorka besedila dosegla z uporabo parafraz? Odgovor zapišite v povedi.

(2)
(4 točke)



13. V zadnji povedi 7. odstavka je uporabljena beseda *pero*. Preberite slovarski sestavek besede *pero* in rešite naloge.

peró -ésa s (ô ê) **1.** *kožna tvorba iz roževinastega tulca s pahljačastimi izrastki, ki v velikem številu pokriva telo ptic:* izpuliti pero; belo, črno pero; pero iz petelinjega repa; šop pisanih peres; lahek kot pero / ptica izgublja peresa *perje* / tulec peresa / gosje, nojevo, petelinje pero / pisati z gosjim peresom z njegovim prirezanim tulcem **2.** *majhna kovinska priprava s priostrenim koncem za pisanje, risanje:* čakal je po papirju, da je pero škrtalo; vtakniti pero v peresnik; izrabljeno pero / konica peresa // *taka priprava s peresnikom:* pomakati pero v črnilo; še vedno piše s peresom // v zvezi **nalivno pero** *priprava za pisanje, ki se polni s črnilom:* kupiti nalivno pero; ima že zelo izrabljeno nalivno pero / zlato nalivno pero **3.** *publ., s prilaskom pisatelj, književnik:* to je eno najboljših peres našega časa; natančno razlago pojava prepustimo kvalificiranemu peresu; velika peresa preteklosti **4.** *vzmet:* pero v uri se je sprožilo; napeti pero / avtomobilček na pero **5.** *star. (rastlinski) list:* peresa šumijo v vetru; uvelo, zeleno pero / figovo pero • *ekspr. pero mu kar leti po papirju zelo hitro piše;* zastar. brusiti pero *vaditi se v pisateljevanju, pisati;* vznes. smrt mu je iztrgala, izvila pero iz rok *pesnil, pisateljeval je do smrti;* *ekspr. Z žalostjo jemljem pero v roke začenjam pisati, pišem;* *ekspr. pogostokrat namaka pero v črnilo piše;* *ekspr. sklical je vse, ki sukajo pero ki so pisatelji, književniki;* *ekspr. kritično, polemično sukati pero kritično, polemično pisati;* knjiž. splošno znano je, iz čigavega peresa izvira ta pamflet *kdo ga je napisal;* knjiž. živeti od peresa *preživljati se s pesnjenjem, pisateljevanjem;* *ekspr. nešteto je vprašanj, ki silijo pod pero o katerih bi bilo treba pisati;* *ekspr. pisateljevo pero opisuje realne človeške probleme pisatelj;* poljud. prožno pero *vzmet v obliki ploščate palice, strok. listna vzmet;* *ekspr. mojster peresa dober pisatelj, književnik* ♦ les. pero *stanjšani rob deske, prirejen za stik z utorom;* navt. pero *širši del vesla;* teh. grafos pero *nalivno pero s tušem za določeno debelino črte*

- 13.1. V katerem pomenu je rabljena beseda *pero* v izhodiščnem besedilu? Izpišite številko pomena.

(1)

- 13.2. Katero posebnost v sklanjatvi lahko razberete iz glave slovarskega sestavka?

_____ (2)

- 13.3. Besedo *pero* uporabite v novi povedi, tako da boste ponazorili njeno publicistično rabo.

_____ (2)

- 13.4. V katerem delu slovarskega sestavka najdete besedno zvezo *grafos pero*?

_____ (1)
(6 točk)



14. V izhodiščnem besedilu najdemo samostalnice *ladja*, *sodelavec* in *Rousseau*.

14.1. Samostalnice postavite v orodnik dvojine in rodilnik množine.

Samostalnik	Orodnik dvojine	Rodilnik množine
ladja		
sodelavec		
Rousseau		

(3)

14.2. Opišite posebnost, do katere je prišlo pri sklanjanju navedenih samostalnikov.

Samostalnik	Opis posebnosti
ladja	
sodelavec	
Rousseau	

(3)
(6 točk)

15. V izhodiščnem besedilu je veliko števnikov.

15.1. Z besedo zapisano število zapišite s števkami, s številkami zapisana števila pa z besedami.

17.288 (gesel) _____

(Ludvik) XIV. _____

šesti (zvezek) _____

1765. (leta) _____

(2)

15.2. Določite vrste izpisanih števnikov. Dopolnite poved.

Izpisani števniki so _____ in _____.

(2)
(4 točke)



16. Besedam iz izhodiščnega besedila določite besedno vrsto in vrsto tvorjenke.

	Besedna vrsta	Vrsta tvorjenke
sodelavec		
povabiti		
francoski		
bakrorez		
ravnokar		

(5 točk)

17. V 8. odstavku je uporabljenih veliko pridevnikov in prislovov.

- 17.1. Izpišite pridevnik, ki je stopnjevan dvostopenjsko. Nato ta pridevnik zapišite še v osnovniku.

Izpis pridevnika: _____

Osnovnik: _____

(2)

- 17.2. Izpišite stopnjevana prislova in vsakega uporabite v novi povedi v osnovniku.

Stopnjevana prislova: _____, _____

(2)

1. poved:

2. poved:

(4)
(8 točk)

OBRNITE LIST.



18. V izpisani povedi ena vejica ni rabljena ustrezno. Vejico prečrtajte in svoj popravek utemeljite.

Kljub temu, da je delo stalo tri letne plače navadnega delavca, je s pomočjo knjižničnih čitalnic doseglo tudi srednji sloj.

(1)

Utemeljitev popravka:

(2)
(3 točke)

19. Preberite izpisano večstavčno poved.

Posledica atentata je bila, da je monarh zagrozil, da bo dal usmrtiti vse, ki kažejo najmanjši odpor proti cerkvi ali absolutizmu.

- 19.1. Poimenujte vrsto odvisnikov v večstavčni povedi.

Prvi odvisnik je _____.

Drugi odvisnik je _____.

Tretji odvisnik je _____.

(3)

- 19.2. Večstavčno poved strnite v dvostavčno, tako da 1. in 2. odvisnik pretvorite v samostalniško besedno zvezo.

(3)
(6 točk)

20. S simboli (S-strukturo) ponazorite skladijsko sestavo naslednje povedi.

Diderot se je odločil, da bo nadaljeval na skrivaj, a je v letih, ki so sledila, naletel na nove težave.

S-struktura:

(4 točke)



21. V izpisani povedi določite stavčne člene in poved zanikajte.

21.1. S podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

Vsi so želeli brati razvpito in slavno Enciklopedijo.

(3)

21.2. Zanikana poved:

(3)
(6 točk)

22. V 4. odstavku je večkrat poimenovana ista prvina predmetnosti. Izpišite besede, ki se nanašajo na podčrtano prvino predmetnosti, in poimenujte način navezovanja.

Enciklopedija je v Evropi spustila znanost na prostost. Delo ni širilo samo znanja, temveč je obenem seznanjalo z novimi mnenji in idejami, ki so bile v nasprotju z vsemi cerkvenimi načeli. Zaradi tega je francoska država predrzno ateistično knjigo prepovedala že leto po tem, ko je njen prvi zvezek zapustil tiskarno.

Izpis besed

Način navezovanja

(6 točk)

OBRNITE LIST.



23. Predstavljajte si, da ste Peter/Petra Novak, študent/-ka 1. letnika študijske smeri zgodovina. Pripravljate seminarsko nalogo o francoski Enciklopediji. Ravnateljici Univerzitetne knjižnice Maribor ali Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani napišite **uradno prošnjo**, ker vam ne ustrežata kratek čas izposoje in število knjig, ki si jih lahko izposodite. Poleg tega pa si želite na dom izposoditi tudi knjige, ki so namenjene le čitalniški izposoji. V prošnji navedene razloge utemeljite. Pojasnite tudi, zakaj ste se odločili za to temo seminarske naloge in kaj o francoski Enciklopediji želite raziskati. Potrebne podatke si izmislite. Pazite na ustrezno zgradbo besedila. Osrednji del vašega besedila (brez glave besedila) naj obsega 130–160 besed. Svetujemo vam, da besede na koncu preštejete in število zapišete v okence na strani 15.

(23 točk)



M 1 5 2 1 0 3 1 2 1 5

V sivo polje ne pišite.

Število besed:



Prazna stran